

УДК: 373.3.035:39(=161.2):172.15

Солдатенко Олександр

ORCID 0000-0001-7400-2779
Scopus-Author ID 57212246270

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецьких дисциплін,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) ssanya2012@ukr.net

ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ШКОЛЯРІВ ЧЕРЕЗ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ФОЛЬКЛОРНОЮ СПАДЩИНОЮ РІДНОГО КРАЮ

Мета роботи – обґрунтування значення та визначення основних методів використання фольклорної спадщини рідного краю для виховання національної свідомості школярів у закладах загальної середньої та позашкільної освіти.

Методологія. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація; принципи науковості, історизму, діалектичності, об'єктивності. Принципового значення надається вивченню архівних документів, аналізу та порівнянню науково-методичної та психолого-педагогічної літератури, педагогічним спостереженням явищ і процесів, пов'язаних з формуванням національної свідомості школярів.

Наукова новизна дослідження полягає у використанні фольклорної спадщини діячів культури рідного краю на прикладі Василя Полевика для формування національної свідомості школярів у закладах загальної середньої та позашкільної освіти.

Висновки. Детальне опрацювання архівних документів, бібліотечних видань та аналіз зустрічей з людьми, які особисто знали Василя Полевика, були його учнями і продовжують справу популяризації його фольклорної спадщини у Сновській міській об'єднаній територіальній громаді, дало змогу констатувати необхідність широкого використання народно-пісенного мистецтва як дієвого засобу становлення, формування та розвитку національної свідомості учнів у закладах загальної середньої та позашкільної освіти. У подальшому необхідно упроваджувати в педагогічний процес ЗВО вивчення фольклорної спадщини видатних діячів Чернігівщини при підготовці фахівців спеціальностей: 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), 025 Музичне мистецтво, 028 Менеджмент соціокультурної діяльності, які будуть здатні формувати у школярів національну свідомість, гідність й етнічну приналежність до свого народу.

Ключові слова: фольклор, народна пісня, Василь Полевик, національна свідомість, школярі.

Постановка проблеми. Актуальність роботи. В умовах, у яких перебуває Україна, постає пріоритетна проблема формування національної свідомості у школярів, а саме: патріотизму, гордісті за свою державу, любові до рідного краю, розвитку високих моральних норм, прагнення до реалізації своїх творчих можливостей задля становлення державності своєї країни, усвідомлення значущості української фольклорної спадщини. «В сучасному світі, перевантаженому різноманітною інформацією та нечуваними можливостями Інтернету, особливо важливо звертатися до першоджерел української культури – до фольклору й пам'ятати про своїх видатних земляків та знати їх творчі здобутки» [13, 55].

Гостра потреба у формуванні національної свідомості школярів, як важливої складової гармонійно розвинутої особистості, низка невирішених теоретико-практичних проблем, що стосуються технологій і методик її реалізації та нерозкритість такої важливої постаті для Чернігівщини як Василь Іванович Полевик зумовили актуальність теми дослідження «Виховання національної свідомості школярів через ознайомлення з фольклорною спадщиною рідного краю».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему формування у школярів національної свідомості і патріотичних почуттів розглядали такі українські дослідники: І. Д. Бех, Л. К. Бутенко [5], О. І. Вишневський, Т. М. Гавлітіна, В. Г. Кузь [8], Н. М. Кузьменко, Ю. Д. Руденко [8], М. І. Сметанський, М. Г. Стельмахович, Б. М. Ступарик О. В. Сухомлинська, В. О. Сухомлинський, який, зокрема, закликав пізнавати та любити природу, оскільки це виховує любов до рідного краю, та інші.

У дисертаційному дослідженні доктора педагогічних наук В. В. Борисова розкриті теоретико-методологічні засади формування національної самосвідомості учнівської та студентської молоді [4].

І. І. Хемчян, Л. М. Бондар, Т. В. Добко, А. І. Рубан розглядали питання патріотичного виховання у шкільних бібліотеках [17].

Питанням національно-патріотичного виховання в освітньому просторі України займалися Л. І. Страйгородська, Л. О. Пономаренко, С. В. Тарнавська [16]; національно-патріотичне виховання молодших школярів, як пріоритетний напрям діяльності педагогів висвітлено Л. Н. Добровольською, В. О. Чорновіл та ін. [6].

Погоджуючись з Л. Д. Березівською можна констатувати, що «українські педагоги та освітні діячі О. К. Дорошкевич, О. А. Левитський, С. Ф. Русова, І. М. Стешенко, Я. Ф. Чепіга та інші показали значення національно-патріотичного виховання для розвитку кожної дитини зокрема і української нації в цілому. Спираючись на власний досвід, керуючись ідеями вітчизняних і зарубіжних педагогів, вони виокремлювали дієві засоби національного виховання: українська школа, українська мова навчання, зміст освіти, запровадження предметів українознавства (українська мова і література, історія і географія України), позашкільна освіта, зокрема, присвячені відомим українським культурним діячам літературно-музичні свята, екскурсії, гуртки, українська пісня (створення національних хорів), українська іграшка, учнівські організації, тощо» [1, 7].

Психологічним та соціальним чинникам генези національної самосвідомості особистості, розвитку етнічної самосвідомості в юнацькому віці присвячено дисертаційні дослідження А. М. Березіна [2], Г. А. Ставицького [15] та наукова публікація Л. М. Співак [14].

Філософські питання становлення і розвитку національної самосвідомості українського народу, ціннісного виміру розкриті у дисертаційному дослідженні С. М. Бойко [3] та Ф. Ф. Шандора – соціально-філософська рефлексія феномену української національної свідомості [19].

Платон, Арістотель, Конфуцій, Піфагор у своїх працях наголошували на тому, що музичне мистецтво виховує сильну та незалежну особистість і тому в давні часи всі громадяни до 30 років обов'язково вивчали гру на музичному інструменті та співали в хорі.

Сучасні вчені В. М. Бехтерев, М. К. Круська досліджували вплив музичного мистецтва на дитину в цілому та на її характер і фізичні показники.

С. В. Волошиною доведено, що молодший шкільний вік є найбільш сензитивним періодом для виховання позитивних рис особистості з метою формування в дитини національної свідомості та базових понять патріотизму.

Таким чином, аналіз наукової, психолого-педагогічної літератури виявив суперечності між:

- сучасною потребою держави у формуванні національної свідомості учнів та станом музично-освітньої системи;
- ймовірними можливостями для виховання національно усвідомлених учнів у закладах загальної середньої і позашкільної освіти та консерватизмом, традиційними методами й формами навчання;
- гострою необхідністю формування національної свідомості школярів і недостатньою готовністю до її реалізації на практиці вчителями, працівниками закладів культури і мистецтва (бібліотек, музеїв, будинків культури), громадськими організаціями на основі фольклорної спадщини видатних діячів рідного краю.

Мета роботи полягає в обґрунтуванні значення та визначенні основних методів використання фольклорної спадщини рідного краю для виховання національної свідомості школярів у закладах загальної середньої та позашкільної освіти.

Методологія. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація; принципи науковості, історизму, діалектичності, об'єктивності. Принципового значення надається вивченню архівних документів, аналізу та порівнянню науково-методичної та психолого-педагогічної літератури, педагогічним спостереженням явищ і процесів, пов'язаних з формуванням національної свідомості школярів.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні важливості використання фольклорної спадщини діячів культури рідного краю на прикладі Василя Полевика для формування національної свідомості школярів у закладах загальної середньої та позашкільної освіти.

Результати дослідження. Як відомо, національна свідомість – це створена упродовж віків самим народом система поглядів, переконань, ідей, ідеалів, традицій, звичаїв, які мають бути присутніми у вихованні та навчанні дитини, формувати світогляд та ціннісні орієнтири особистості, передавати їй соціальний досвід, надбання попередніх поколінь [9].

Формування національної самосвідомості передбачає: освоєння школярами своєї етнічної спільності, національних цінностей (мови, території, культури), відчуття своєї причетності до розбудови національної державності, патріотизм, що сприяє, утвердженню власної національної гідності, внутрішньої свободи, гордості за свою землю [7].

Головними завданнями національного виховання на сучасному етапі державотворення є:

- передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду [18],
- виховання «патріота з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини, дбає про національну культурну спадщину» [5, 105-106].

Це підтверджують такі державні документи: Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, Концепція національно-патріотичного виховання дітей

та молоді, Держаний стандарт початкової освіти, Закон України «Про освіту», Закон України «Про загальну середню освіту», Національна стратегія розвитку освіти в Україні, Накази Міністерства освіти і науки України «Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді» (2014 р.), «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді» (2015 р.), Концепція «Нова українська школа», в яких визначені мета і основні завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, утвердження якостей громадянина-патріота, усвідомлене ціннісне ставлення до себе та дійсності.

Залучення учнів до українського музичного фольклору є одним із шляхів духовного відродження України. «Саме через фольклор від покоління до покоління передається світоглядні уявлення, морально-етичні, естетичні, правові, релігійні погляди українців, відображається характер народу, його думки, почуття, настрої, побут, трудова діяльність» [13, 56].

Українська народна пісня є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на особистість школярів. Це унікальне джерело збагачення сучасної педагогіки як у теорії, так і у практиці освітнього процесу [11].

Пошук ефективних шляхів виховання національної свідомості у школярів в сучасних умовах є особливо важливим так, як у результаті цієї діяльності у дитини сформується певний рівень особистісних якостей та громадянської позиції.

Для цього потрібне збагачення форм виховної роботи шляхом упровадження ігор на музично-фольклорній основі, інсценівок дитячих народних пісень, обрядів, фольклорних свят, конкурсів, вікторин, концертів, народно-пісенних проєктів [11].

Цінність сформованої національної свідомості полягає в тому, що дитина може розказати про своє місто, про видатних діячів свого краю з гордістю, величчю, повагою, гідністю. Дуже багато видатних людей саме з рідного краю та їх творча діяльність залишається невідомою, невивченою, тому так важливо знати і поширювати інформацію про них. Наприклад, такою важливою постаттю для м. Сновськ, Чернігівської області є Василь Іванович Полевик – відомий фольклорист, музикант, керівник багатьох самодіяльних художніх колективів, відомий збирач пісенної спадщини Чернігівщини. За своє життя Василь Іванович зробив понад 4500 записів текстів та мелодій пісень, видав 84 збірки пісень Чернігівщини «У 2009 році було започатковано обласний фольклорний фестиваль-конкурс ім. В. І. Полевика з метою збереження пісенної та музичної спадщини Чернігівщини та вшанування пам'яті відомого фольклориста»... «Вивчення української народної музики, зокрема творчої спадщини Полевика В. І., позитивно впливає на дітей, спонукає їх до творчості» [13, 56].

Для виховання національної свідомості школярів через ознайомлення з фольклорною спадщиною рідного краю у закладах загальної середньої та позашкільної освіти необхідно застосовувати різні технології і методи.

Спираючись на роботи видатних науковців М. І. Пашенко, І. В. Красноштан, можна констатувати ефективність застосування методу пояснювально-ілюстративного спостереження, коли учні слухають, читають, спостерігають, співвідносять нову інформацію з раніше засвоєною і запам'ятовують [12]. Для цього ефективним буде, наприклад, відвідування школярами разом з батьками, вчителями, односельцями:

- концерту аматорського хору «Спадщина», який був створений Василем Полевицом, та до сьогоднішнього дня продовжує співати його пісні, самостійно збирати, та пропагувати його творчу діяльність;
- концерту колективу «Калина», який продовжує співати пісні оригінальною мовою з діалектами, які зібрав відомий фольклорист;
- фотовиставки у Сновському історичному музеї, що присвячена обласному фольклорному фестивалю-конкурсу ім. В. І. Полевика;
- тематичної виставки у Займищанській сільській бібліотеці, що висвітлює життєвий шлях та творчу діяльність відомого земляка;
- обласного фольклорного фестивалю-конкурсу ім. В. І. Полевика.

Прикладом застосування наочно-слухового, словесного, стимулюючого, пояснювально-ілюстративного методів є:

- лекція про творчість та життя Василя Полевика;
- екскурсія у село Займище, Сновської територіальної громади, Чернігівської області. на Батьківщину відомого фольклориста;
- виховально-просвітницькі бесіди, круглі столи, ворк-шопи про Василя Полевика і українські народні пісні.

Метод репродуктивної інтерпретації, коли учитель за допомогою завдань організовує відтворення учнями продемонстрованих їм способів діяльності – вивчення та спів учнями пісень з оригінальним діалектом, що зібрані Василем Полевицом, наприклад, «Коліскова», «Пішла Маруся в сад гулять», «Ой дощ іде» та ін..

Метод колективної справи, творчої діяльності. Колективна творча справа – це спосіб забезпечення яскравого життя, наповненого працею і грою, творчістю й дружбою, мрією та радістю й одночасно основний виховний засіб. Змістом діяльності учнів є турбота про класний колектив, один про одного, про оточуючих людей, про далеких друзів [10]. Наприклад, участь школярів у:

- обласному фольклорному фестивалю-конкурсу ім. В. І. Полевика (спів, гра на музичних інструментах, танець, декоративно-ужиткове мистецтво);

– шкільних та позашкільних патріотичних заходах присвячених «Дню прапора», «Дню Незалежності», «Дню Конституції», «Дню Соборності» (спів пісень, що зібрав Василь Полевик).

Дуже доцільним є використання методу проєктів, наприклад, організація та проведення зі школярами дослідницько-пошукового проєкту «Василь Полевик у моєму житті». Під час його виконання учні підсумують та проаналізують усі раніше отримані знання і враження від відвідування бібліотек, виставок, музеїв, фестивалів, концертів, лекцій про Василя Полевика.

Висновки. Детальне опрацювання архівних документів, бібліотечних видань та аналіз зустрічей з людьми, які особисто знали Василя Полевика, були його учнями і продовжують справу популяризації його фольклорної спадщини у Сновській міській об'єднаній територіальній громаді дало змогу констатувати необхідність широкого використання народно-пісенного мистецтва як дієвого засобу формування та розвитку національної свідомості школярів у закладах загальної середньої та позашкільної освіти.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі. У цьому ж контексті правомірно говорити про актуальність і доцільність упровадження в педагогічний процес вітчизняних ЗВО послідовного вивчення фольклорної спадщини видатних діячів рідного краю як необхідної умови формування свідомих, професійно підготовлених, компетентних фахівців спеціальностей: 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), 025 Музичне мистецтво, 028 Менеджмент соціокультурної діяльності, які здатні виховувати у школярів національну гідність й етнічну приналежність до свого народу.

References

1. Березівська Л. Д. Українські педагоги про національно-патріотичне виховання школярів: за матеріалами журналу «Вільна українська школа» (1917–1920). *Українські педагоги про національно-патріотичне виховання: збірник матеріалів Всеукраїнського науково-практичного семінару*. Київ: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2016. С. 7-8.
Berezivska L. D. (2016). Ukrayinski pedagogi pro natsionalno-patriotichne vihovannya shkolyariv: za materialami zhurnalu «Vilna ukrayinska shkola» (1917–1920) [Ukrainian teachers about the national-patriotic education of schoolchildren: based on the materials of the journal «Free Ukrainian School» (1917–1920). Ukrainian teachers about national-patriotic education] *Ukrayinski pedagogi pro natsionalno-patriotichne vihovannya: zbirnik materialiv vseukrayinskogo naukovo-praktichnogo seminaru*. m. Kyiv – collection of materials of the All-Ukrainian scientific-practical seminar. Kyiv, Ukraine, 7-8.
2. Березін А. М. Психологічні чинники генези національної самосвідомості особистості: дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07. Київ, 2002. 208 с.
Berezin A. M. (2002). Psihologichni chinniki genezi natsionalnoyi samosvidomosti osobistosti [Psychological factors of the genesis of the national identity of the individual] *Candidate's thesis*. Kyiv, Ukraine.
3. Бойко С. М. Становлення і розвиток національної самосвідомості українського народу: ціннісний вимір: дис. ... канд. філос. наук: спец. 09.00.12. Київ., 2005. 200 с.
Boyko S. M. (2005). Stanovlennya i rozvitok natsionalnoyi samosvidomosti ukrayinskogo narodu: tsinnisnyi vimir [Formation and development of the national self-consciousness of the Ukrainian people: value dimension] *Candidate's thesis*. Kyiv, Ukraine.
4. Борисов В. В. Теоретико-методологічні засади формування національної самосвідомості учнівської та студентської молоді: дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.07. Тернопіль, 2006. 528 с.
Borisov V. V. (2006). Teoretiko-metodologichni zasadi formuvannya natsionalnoyi samosvidomosti uchnivskoyi ta studentskoyi molodi [Theoretical and methodological foundations for the formation of national self-awareness of students and students] *Candidate's thesis*. Kyiv, Ukraine.
5. Бутенко Л. К. Патріотичне виховання дитини – один із ціннісних орієнтирів сучасного вчителя. *Досягнення та виклики національно-патріотичного виховання в регіоні: матеріали VII обласної науково-практичної конференції (у 2-х томах) (м. Краматорськ, 4 листопада 2021 р.)* Донецький ОБЛППО. Вінниця: ГО «Європейська наукова платформа», 2021. Т. 2. С. 103-106.
Butenko L. K. (2021). Patriotichne vihovannya ditini – odin iz tsinnisnih orientiriv suchasnogo vchitya [Patriotic education of a child is one of the value orientations of a modern teacher. Achievements and challenges of national-patriotic education in the region] *Dosyagnennya ta vikliki natsionalno-patriotichnogo vihovannya v regioni: materialy VII oblasnoyi naukovo-praktichnoyi konferentsiyi (u 2-h tomah)* (m. Kramatorsk, 4 listopada 2021 r.) m. Vinnitsya – materials of the VII regional scientific and practical conference (in 2 volumes) (Kramatorsk, November 4, 2021) Vinnitsya, Ukraine, Vol. 2. 103-106.
6. Добровольська Л. Н., Чорновіл В. О. Національно-патріотичне виховання молодших школярів – пріоритетний напрям діяльності педагогів. Черкаси: Видавництво комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2016. 140 с.
Dobrovol'ska L. N., Chornovil V. O. (2016). Natsionalno-patriotichne vihovannya molodshih shkolyariv – prioritetnyi napryam diyalnosti pedagogiv [National-patriotic education of junior schoolchildren is a priority for teachers] Cherkasy, Ukraine: Vidavnitstvo komunalnogo navchalnogo zakladu «Cherkaskiy oblasnyy institut pisyadiplomnoyi osviti pedagogichnih pratsivnikiv Cherkaskoyi oblasnoyi radi».

7. КЗ «Донецький Палац молоді «Юність». Формування загальнолюдських моральних норм через залучення молоді до масових заходів. URL: <https://yunist.org.ua/metodichniy-viddil/metodichna-skarbnichka/formuvannya-zagalnolyudskykh-moralnykh-norm-cherez-zaluchennya-molodi-do-masovykh-zakhodiv.php> (дата звернення: 05.01.2023).
KZ «Donetskiy Palats molodi «Yunist». (2023). Formuvannya zagalnolyudskih moralnih norm cherez zaluchennya molodi do masovih zahodiv [Formation of universal moral standards through the involvement of young people in mass events] Retrieved from: <https://yunist.org.ua/metodichniy-viddil/metodichna-skarbnichka/formuvannya-zagalnolyudskykh-moralnykh-norm-cherez-zaluchennya-molodi-do-masovykh-zakhodiv.php>
8. Кузь В. Г., Руденко Ю. Д., Сергійчук З. О. Основи національного виховання: Концептуальні Положення. – Ч. 1. Київ: Інформ. вид. центр. «Київ», 1993. 152 с.
Kuz V. G., Rudenko Yu. D., Sergiychuk Z. O. (1993). Osnovi natsionalnogo vihovannya: Kontseptualni Polozhennya. – Ch. 1. [Fundamentals of national education: Conceptual provisions. – Part 1.] Kyiv, Ukraine: Inform.vid.tsentr. «Kiyiv».
9. Національний університет біоресурсів і природокористування України. Національне виховання особистості. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u166/nacionalne_vihovannya_osobistosti.pdf (дата звернення: 05.01.2023).
Natsionalniy universitet bioresursiv i prirodokoristuvannya Ukrayini. (2023). Natsionalne vihovannya osobistosti [National personality education] Retrieved from: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u166/nacionalne_vihovannya_osobistosti.pdf
10. Нетудихатка А. П. Форми, методи і засоби патріотичного виховання у початковій школі. *Початкове навчання та виховання*. 2015. № 34/36. С. 2–9.
Netudihatka A. P. (2015). Formi, metodi I zasobi patriotichnogo vihovannya u pochatkoviy shkoli [Forms, methods and means of patriotic education in elementary school] *Pochatkove navchannya ta vihovannya*. №. 34/36. – *Primary education and upbringing*. No. 34/36, 2–9.
11. Освітній портал. Виховання молодших школярів засобами української пісні в умовах Нової української школи. URL: <https://op.ua/pedclass/nauchnaya-statya/vihovannya-molodshih-shkolyariv-zasobami-ukrayinskoji-pisni-v-umovah-novoyi-ukrayinskoji-shkoli> (дата звернення: 05.01.2023).
Osvitniy portal. (2023). Vihovannya molodshih shkolyariv zasobami ukrayinskoji pisni v umovah Novoyi ukrayinskoji shkoli [Education of junior schoolchildren by means of Ukrainian song in the conditions of the New Ukrainian School] Retrieved from: <https://op.ua/pedclass/nauchnaya-statya/vihovannya-molodshih-shkolyariv-zasobami-ukrayinskoji-pisni-v-umovah-novoyi-ukrayinskoji-shkoli>
12. Пашенко М. І., Красноштан І. В. Педагогіка. Класифікація методів навчання за характером пізнавальної діяльності учнів. Київ, 2014. 228 с.
Paschenko M. I., Krasnoshtan I. V. (2014). Pedagogika. Klasifikatsiya metodiv navchannya za harakterom piznavalnoyi diyalnosti uchniv [Pedagogy. Classification of teaching methods according to the nature of students' cognitive activity] Kyiv, Ukraine.
13. Солдатенко О. І., Мартиненко В. В. Внесок творчої діяльності Василя Івановича Полевика у культурну спадщину Чернігівщини. *Мистецька освіта очима молодого науковця*: матеріали IV Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Ніжин, 19 листопада 2021 р.). Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. С. 55–57.
Soldatenko O. I., Martinenko V. V. (2021). Vnesok tvorchoyi diyalnosti Vasilya Ivanovicha Polevika u kulturnu spadshchinu Chernigivshchiny. [The contribution of the creative activity of Vasily Ivanovich Polevik to the cultural heritage of the Chernihiv region. Art education through the eyes of a young scientist]. *Mistetska osvita ochima molodogo naukovtsya: materiali IV Vseukrayinskoji studentskoji naukovopraktichnoyi konferentsiyi.*, (Nizhin, 19 listopada 2021 r.). m. Nizhin –materials of the IV All-Ukrainian student scientific and practical conference (Nizhyn, November 19, 2021). Nizhyn, Ukraine, 55–57.
14. Співак Л. М. Психологічна модель генези національної самосвідомості особистості в юності. *Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія*, 2015. Вип. 742. С. 154–162.
Spivak L. M. (2015). Psihologichna model Genezi natsionalnoyi samosvidomosti osobistosti v yunosti [Psychological model of the genesis of the national identity of the individual in youth] *Naukoviy visnik Chernivetskogo universitetu. Pedagogika ta psihologiya*. Vyr. 742 – *Scientific Bulletin of Chernivtsi University. Pedagogy and psychology*, Vol. 742, 154–162.
15. Ставицький Г. А. Психологічні та соціальні чинники розвитку етнічної самосвідомості в юнацькому віці: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2016. 20 с.
Stavitskiy G. A. (2016). Psihologichni ta sotsialni chinniki rozvitku etnichnoyi samosvidomosti v yunatskomu vitsi [Psychological and social factors in the development of ethnic self-awareness in adolescence] *Candidate's thesis*. Kyiv, Ukraine.
16. Страйгородська Л. І., Пономаренко Л. О., Тарнавська С. В. Національно-патріотичне виховання в Україні: наук.-допом. бібліогр. покажч. НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2019. 368 с.

- Straygorodska L. I., Ponomarenko L. O., Tarnavska S. V. (2019). Natsionalno-patriotichne vihovannya v Ukraini: nauk.-dopom. bibliogr. pokazhch [National-patriotic education in Ukraine: educational and auxiliary. bibliography pointer]. Kyiv, Ukraine: NAPN Ukraini, Derzh. nauk.-ped. b-ka Ukraini Im. V. O. Suhomlinskogo.
17. Хемчян І. І., Бондар Л. М., Добко Т. В., Рубан А. І. Патріотичне виховання у шкільних бібліотеках: методи та підходи. НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2017. 103 с.
Hemchyan I. I., Bondar L. M., Dobko T. V., Ruban A. I. (2017). Patriotichne vihovannya u shkilnih bibliotekah: metodi ta pidhodi [Patriotic Education in School Libraries: Methods and Approaches]. Kyiv, Ukraine: NAPN Ukraini, Derzh. nauk.-ped. b-ka Ukraini im. V. O. Suhomlinskogo.
18. Цирулік О. С. Методи, засоби і форми патріотичного виховання особистості у закладі професійної (професійно-технічної) освіти. URL: <https://naurok.com.ua/metodi-zasobi-i-formi-patriotichnogo-vihovannya-osobistosti-u-zakladi-profesiyno-profesiyno-tehnichno-osviti-215211.html> (дата звернення: 05.01.2023).
Tsirulik O. S. (2023). Metodi, zasobi i formi patriotichnogo vihovannya osobistosti u zakladi profesiynoyi (profesiyno-tehnichnoyi) osviti [Methods, means and forms of patriotic education of the individual in the institution of vocational (vocational) education] Retrieved from: <https://naurok.com.ua/metodi-zasobi-i-formi-patriotichnogo-vihovannya-osobistosti-u-zakladi-profesiyno-profesiyno-tehnichno-osviti-215211.html>
19. Шандор Ф. Ф. Соціально-філософська рефлексія феномену української національної свідомості: автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03. Київ, 2013. 40 с.
Shandor F. F. (2013). Sotsialno-filosofska refleksiya fenomenu ukrayinskoyi natsionalnoyi svidomosti [Socio-philosophical reflection of the phenomenon of Ukrainian national consciousness] *Candidate's thesis*. Kyiv, Ukraine.

Soldatenko Oleksandr

ORCID 0000-0001-7400-2779
Scopus-Author ID 57212246270

*Candidate of pedagogic sciences (Ph.D. in Pedagogics),
Associate Professor of the Department of Art Disciplines,
T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) ssanya2012@ukr.net*

EDUCATION OF THE NATIONAL CONSCIOUSNESS OF CHILDREN THROUGH FAMILIARIZATION WITH THE FOLKLORE HERITAGE OF THE NATIVE LAND

The purpose of the article. Substantiation of the significance and determination of the main methods of using the folklore heritage of the native region for educating the national consciousness of the younger generation in general secondary and extra-curricular education.

Methodology. The methodological basis of the research is general scientific methods: analysis, synthesis, generalization, systematization; principles of scientificity, historicism, dialectics, objectivity. Of fundamental importance is the study of archival documents, analysis and comparison of scientific-methodical and psychological-pedagogical literature, pedagogical observation of phenomena and processes related to the formation of children's national consciousness.

The scientific novelty of the research consists in the use of the folklore heritage of cultural figures of the native region, on the example of Vasyl Polevyk, for the formation of the national consciousness of the younger generation in general secondary and extra-curricular education institutions.

Conclusions. A detailed study of archival documents, library publications and an analysis of meetings with people who personally knew Vasily Polevik, were his students and continue to popularize his folklore heritage in the Snovskiy City United Territorial Society made it possible to state the need for widespread use of folk song art as an effective means of formation, formation and development national consciousness of the younger generation in institutions of general secondary and extracurricular education. In the future, it is necessary to introduce into the pedagogical process of higher education the study of the folklore heritage of prominent figures of the Chernihiv region in the preparation of the following specialties: 014 Secondary Education (Musical Art), 025 Music, 028 Socio-cultural event management, which are capable of forming national consciousness, dignity and ethnic belonging to the younger generation his people.

Keywords: folklore, folk song, Vasyl Polevyk, national consciousness, children.

Стаття надійшла до редакції 05.01.2023

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Т. В. Дорошенко